

Miquel Seguí Morey

El primer que crida l'atenció a l'hora d'estudiar el fenomen de l'animació a l'Estat espanyol és el fet que, tot i que Segundo de Chomón, de qui ja vam parlar, sigui considerat com un dels més importants personatges dels inicis del cinema (recordem que va ser un dels pares de la tècnica de rodatge fotograma a fotograma), la producció d'obres d'animació espanyoles sigui pràcticament inexistent fins als anys trenta.

La primera pel·lícula de què es té notícia és *El Toro Fenómeno*, de Fernando Marco, realitzada l'any 1917, si bé hi ha constància que el mateix any Joaquín Xaudaro dugué a terme un altre film de dibuixos animats. De l'any 1918 és *El apache de Londres*, produïda per Studio Films i corealitzada per Joan Solà Mestres i Alfred Fontals. I ja no tenim documentada cap altra producció fins a l'any 1930, en què Joaquín Xaudaro realitzà alguna altra obra.



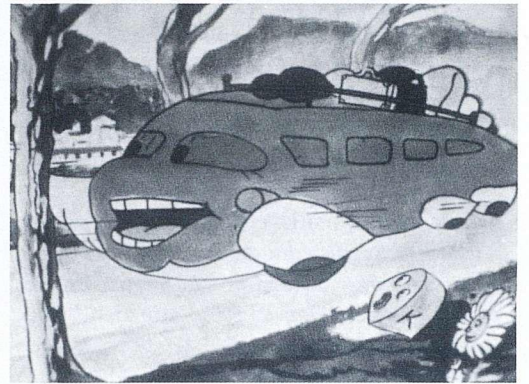
Juanito Milhombres, personatge de Salvador Mestres

Encara hi ha una altra pel·lícula signada pel mateix autor de l'any 1932; de cap d'elles ofereix la base de dades de la Filmoteca Nacional cap tipus d'informació més que la data i l'autor, així com que es tracta d'obres d'intèrprets animats (és a dir, que tant poden ser dibuixos com animació de ninots).

De tota manera, és molt estrany que durant dotze anys no es realitzés en tot l'Estat cap pel·lícula d'animació, pel que sembla més lògic pensar que se'n feren i s'han perdut. Això no seria cap novetat, si tenim en compte el menyspreu amb què tradicionalment s'ha tractat aquí un gènere considerat gairebé sempre com infantil i que ha estat durant decennis el gran oblidat de la història "oficial" del cinema espanyol. I també tenim l'exemple de l'Argentina, on presumptament es realitzà el primer llargmetratge d'animació de la història, *El Apóstol*, de Quinino Cristiani, així com dos llargmetratges de figures retallades: *Sin dejar rastros* i *Peludópolis* (1931). De cap d'elles no en queda avui cap còpia, i així és com *Blancanieves y los siete enanitos* ocupa un lloc que tal vegada no li correspongui... No tenim per què no pensar que aquí podria haver ocorregut alguna cosa semblant, i més si tenim en compte que sabem que un mateix autor (Xaudaro) realitzà obres al 1917, 1930, i 1932; així que és possible que també en filmés alguna els anys vint que no ens hagi arribat.

Conjectures a part, el cert és que als anys 30 apareix una nova generació d'animadors com José López Rubio, qui faria una pel·lícula l'any 1932, José Martínez Romano, de qui sabem que realitzà diverses obres entre els anys 33 i 39, Adolfo Aznar (1936), Antonio del Amo (1938) o Salvador Gijón (1932). D'aquestes obres i de quatre més realitzades per un nom que cal destacar,

el de Ricardo Garcia K-Hito l'any 1932, no tenim pràcticament cap informació més enllà de la constància que foren realitzades. D'aquest últim és *Francisca, la mujer fatal* (1934). Aquesta obra,



Alegres Vacaciones

que ja és sonora, seria produïda per la Sociedad Española de Dibujos Animados (SEDA), que seria el primer intent seriós d'industrialitzar la producció d'animació estatal. L'any 1935 una obra de ninots animats és dirigida ni més ni menys que per José Luis Saenz de Heredia. Es tracta de *Un cuento de Navidad*, produïda per Ballesteros-Tona Films. El 36 es realitzà *El Intrépido Raúl*, pel·lícula de Feliciano Pérez i també de ninots animats, i que no seria distribuïda fins el 1947 i sota el nom de *La Princesa y el Dragón*.

El decenni dels anys quaranta les coses canvien. Per començar apareixen productores com Dibsono Films o Hispano Graphic Films (ambdues es fusionarien més tard com Dibujos Animados Chamartín), o Balety Blay. D'altra banda, i com a conseqüència d'aquest intent de professionalització del mitjà, apareixen les sèries. Ja no es tracta de curtmetratges aïllats produïts de manera independent i en alguns casos casolana, sinó que ens trobem al davant de l'intent de crear una mitologia pròpia, exactament el que ja havia passat als Estats Units, encara que tristament aquí no donés els mateixos resultats.

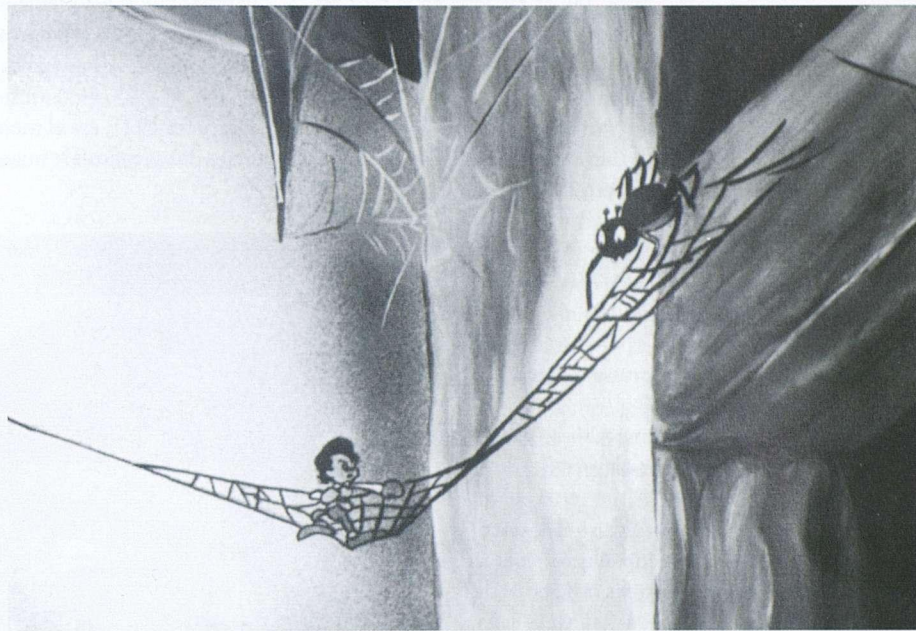
Aquest fenomen de l'aparició de personatges amb sèrie pròpia esdevindria

“La primera pel·lícula de què es té notícia és El Toro Fenómeno, de Fernando Marco, realitzada l’any 1917, si bé hi ha constància que el mateix any Joaquín Xaudaro dugué a terme un altre film de dibuixos animats.”

una millora per a la qualitat de les obres. Per Hispano Graphic Films Salvador Mestres va filmar *El Perro de carreras* i *La luz encantada*, ambdues l’any 40. L’any 41, ja per Dibujos Animados Chamartín, *Aventuras de Pulgarcito* i *El león y el ratón*, i el 42 *La isla encantada*. Aquests tres últims films amb guió de Ramon Blassi, qui també col·laboraria en altres obres de la mateixa productora, que així s’especialitzaria en sèries. Produirà *Garabatos*, set episodis d’Enrique Diban (qui havia fet *S.O.S. Dr Marabú* el 1940 per Dibsono) dedicats a famosos com Greta Garbo o Imperio Argentina. Escobar realitza entre 1942 i 1945 la sèrie *Civilón* també per a Dibujos Animados Chamartín: *Civilón Boxeador*, *Civilón en Sierra Morena*, *Civilón y el Pirata Aguarrás*, *Civilón y la Sirena* i *Los Tambores de Fu-Aguarrás*, homenatge a *Los Tambores de Fu-Manchú*. Jaime Baguñá i Francisco Tur realitzen junts per la mateixa productora la sèrie de *Don Cleque*: *Don Cleque va de pesca* (1941), *Don Cleque detective* i *Don Cleque marinero* (1942) i *Don Cleque de los monos* (1943). Francisco Tur dirigí en solitari i amb guió propi *Don Cleque en el Oeste* (1944). Tur ja havia rodat per Dibsono *El aprendiz de brujo*, inspirada per la balada de Goethe, *El viejo Don Sueño* i *Rapto de Luz*, totes l’any 1941. Per la seva banda, Baguñá dirigiria el 47 *Fisiología de la audición* (documental didàctic en dibuixos animats) i el 1949 *El gallo presumido*, ambdues per a la productora que ell mateix fundà, Baguñá Hermanos. Aquesta realitzaria el 1950 un llargmetratge, *Érase una vez*, i seria l’única companyia dedicada

a l’animació que sobreviuria a la dècada dels 50, fent sèries didàctiques. La sèrie de *Quinito* (*Quinito fotógrafo*, *Quinito errante* i *Quinito futbolista* l’any 1944, *Sangre torera* el 1947), fou pro-

El mateix any 1942 la companyia Balet y Blay s’interessà fins al punt de fer-ne la distribució per *El Capitán Tormentoso*, dirigida per José María Arolas, i especialment pel dibuixant



Garbancito de la Mancha

duïda per Producción Passa; i encara hauríem de parlar d’Hermic Films, que produïria, el 1944, *Tiros y Pistolas*, dirigida per Manuel Hernández Sanjuán, una pel·lícula de ninots animats realitzats per Salvador Gijón, i tres obres del mateix Gijón el 1945: *La venganza del brujo*, *Rapto en palacio* i *La reina vencida*. Gijón havia realitzat el 1942 *La Chapita misteriosa* per a Mercurio Films.

Arturo Moreno, a qui li proposarien l’empresa més ambiciosa que fins aquell moment s’havien plantejat: realitzar un llargmetratge. Aquest fou *Garbancito de la Mancha*, el primer llargmetratge de la història de l’animació de l’Estat espanyol. L’any 48 es realitzaria la segona part, *Alegres Vacaciones*; el 1950, dirigida per l’austriac Franz Winterstein, Balet y Blay produí *Los sueños de Tay-Pi*. Després aquesta productora desapareixeria definitivament.

Es tancaria així un període que encara avui sorprèn. Un grapat d’enamorats d’un gènere desprestigiats i menyspreats per les institucions de “la Nueva España”, tot i tenir-ho tot en contra, feren dels anys quaranta el període més fructífer de la història de l’animació espanyola, i posaren les bases pel que hauria pogut ésser una indústria ferma i rendible, alhora que un art i un meravellós espectacle. Talent n’hi havia. ■

Esbós del Capitán Tormentoso d’Arturo Moreno

